

lukijan uurastus tulee palkituksi. Poikkeuksellisen ansiokasta on se systemaattisuus, jolla tutkimuksen kokonaisuus ja perusargumentaatio on rakennettu. Kun tämä on tehty Venäjän monella tapaa vaativissa oloissa, kysymys

on huomattavasta intellektuaalisesta suorituksesta. Työllä on pysyvää merkitystä kansainvälisessä Venäjän tutkimuksessa.

Markku Kivinen

Konfliktialueesta kontaktialueeksi

E.A. Balašov (1996). *Karelski perešejek – zemlja neizvedennaja. Tšast 1. Jugo-Zapadnyi sektor: Levobereže reki Sestry i Kivennapa.* St. Peterburg: Iz-vo V. V. Valdina Novo Vremja.

E.A. Balašov (2002). *Karelski perešejek – zemlja neizvedennaja. Tšast 2-3. Jugo-Zapadnyi sektor: Uusikirkko–Kuolemajärvi–Kanneljärvi [Poljany – Krasnaja Dolina – Pobeda].* St. Peterburg: IPK Niva.

E.A. Balašov (2003). *Karelski perešejek – zemlja neizvedennaja. Tšast 5-6. Zapadnyi sektor: Koivisto – Johannes [Primorsk – Sovetski].* St. Peterburg: IPK Niva.

D.I. Šitov (2002). *Karelski perešejek – zemlja neizvedennaja. Tšast 4. Vostočni sektor: Rautu–Sakkola [Sosnovo - Gromovo].* St. Peterburg: Normedizdat.

D.I. Orehov (2004). *Karelski perešejek – zemlja neizvedennaja. Tšast 7. Tsentralnyi sektor: Krasnoselkoje–Baryševo [Muolaa–Äyräpää].* St. Peterburg: IPK Niva.

Dmitrijev A.P, Lihoi E.I. (2003). *Priozerskaja zemlja: istorija i kultura: Kniga po krajevedeniju.* St. Peterburg: IP Kompleks, Priozersk.

Karjalan kannas on raja-alueita. Fyysisen maantieteen kannalta se on paikka, jossa Fennoskandia ja Venäjän tasanko kohtaavat. Kannasta voidaan perustellusti pitää siltana läntisen ja itäisen maailman välillä.

Venäjän keisarikunnan pääkaupungin perustaminen Nevan suulle määräsi pitkälle alueen kohtalon. 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa Venäjällä ilmestyi Viipurin Karjalaa käsitteleviä tutkimuksia, kuten N. Ozeretkovskin ja V. Severginin teokset. 1800-luvulla Karjalan kannaksesta tuli venäläisten matkailijoiden portti Suomeen, ja tuolloin ilmestyi Suomesta kertovia matkaoppaita, joissa kuvailtiin myös Karjalan kannaksen nähtävyyksiä.

Neuvostoliiton aikana alueen virallinen historia alkoi ideologisten syiden takia vasta 1940-luvusta. Tavallisen neuvostoliittolaisen kadunmiehen oli käytännössä mahdotonta saada tietoa alueen menneisyydestä. Paikalliset kotiseutututkijat, kuten viipurilainen E. Kepp, julkaisivat kuitenkin yksittäisiä tutkimuksia. 1990-luvun alusta alkaen Pietarin ja Leningradin alueen asukkaiden kiinnostus Karjalan kannasta kohtaan on kasvanut. Karjalan kannas on kuitenkin vielä suurelta osin tutkimatonta seutua niin venäläisille kuin nykysuomalaisillekin.

Historia- ja kotiseutuyhdistys Kareliljan tuottama kirjasarja oli yksi ensimmäisistä Karjalan kannaksen historiaa avaavista teoksista. Karelija on vuonna 1989 perustettu yhteiskunnallinen järjestö, jota johtaa E.A. Balašov. Sen tarkoituksena on tutkia Karjalan kannaksen historiaa, suojella, kartoittaa ja entistää materiaalisin ja henkisen kulttuurin muistomerkkejä sekä palauttaa alueen vanhaa, neuvostoajalla hävit-

tyä paikannimistöä. Yhdistys on julkaissut viisi kirjaa, jotka käsittelevät joko yhtä Karjalan kannaksen pitäjää tai muutamaa naapuripitäjää (ennen vuotta 1939 voimassa olleen hallinnollisen jaon mukaisesti). Teoksissa kuvataan ensin lyhyesti Karjalan kannaksen keskeiset vaiheet ja sen jälkeen esitellään yksittäisten kylien historiaa suomalaisten lähteiden avulla. Vuoteen 1940 asti käytettyjen paikannimien rinnalla kirjoittajat mainitsevat myös asutuskeskusten, jokien ja järvien nykyiset nimitykset. Kirjoissa on seikkaperäistä historiallista tietoa, kuvauksia paikkakuntien arkielämästä, tietoa pitäjissä asuneiden perheiden sukunimistä ja muita mieleenpainuvia yksityiskohtia.

E.A. Balašovin kirjat kattavat Karjalan kannaksen lounaisosan. Sarjan aloittaa Siestarjoen vasenta rantaa ja Kivennavan pitäjää käsittelevä kirja. Seuraavat käsittelevät Uudenkirkon, Kuolemajärven ja Kanneljärven pitäjiä sekä Koivistoa ja Johannesta. D.I. Šitov on kirjoittanut Raudun ja Sakkolan pitäjistä. Hänen teoksessaan on historiallisten valokuvien ja karttojen ohella myös nykyajasta kertovia valokuvia. Kirjailija on perehtynyt hyvin kuvaamiinsa kyliin ja muistopaikkoihin. Muolaan ja Äyräpään pitäjistä kertovan kirjan on kirjoittanut D.I. Orjohov. Kirjoittajilla on runsaasti historiallista tietoa, varsinkin vuosilta 1917-1944.

D.I. Šitov osoittaa kirjansa esipuheen lukijalle, joka on mahdollisesti syntynyt ja kasvanut jossain Karjalan kannaksen kylässä ja haluaa täydentää tietojaan kotipaikastaan. Teos loppuu jostain syystä vuoteen 1944 vaikka neuvostoajan historia on monille yhtä vieras kuin ruotsalaisen tai suomalaisen ajan historia. Toisaalta Karjalan kannaksen nykyisten asukkaiden, Venäjän kansalaisten, historia alueella alkaa vasta toisen maailmansodan

jälkeen. Omaa Karjalan kannakseen liittyvää menneisyyttäni määrittävät vuosien 1939-1944 tapahtumat. Synnyin ja kasvoin Västševon kylässä, Heinjoen pitäjän entisessä keskuksesta. Historia ei voi olla joko ”hyvä” tai ”huono”. On mahdollistua arvottaa henkilöiden tekoja, mutta ei historiaa itsessään.

Hiljattain ilmestynyt Priozerskin (Käkisalmen) kaupungin kotiseutututkijoiden A.P. Dmitrijevin ja A.I. Lihovin teos *Priozerskaja zemlja: istorija i kultura. Kniga po kraevjedeniju* sisältää kattavasti historiallisia faktoja. Tämä yli 600-sivuinen teos on hyödyllinen kaiken ikäisille Karjalan kannaksen historiasta kiinnostuneille. Sen pääansiona voidaan pitää sitä, että se kattaa Korelan–Kexholmin–Käkisalmen–Priozerskin kaupungin koko historian muinaisista ajoista nykypäivään. Tämän pienen kaupungin historiaan heijastuvat niin Venäjää, Ruotsia kuin Suomeakin koskettaneet tapahtumat. Geopoliittisen sijaintinsa ansiosta tämä Vuoksen suulle rakennettu kaupunki on syntynyt aina uudelleen – kuin feeniks-lintu.

Kirjassa on 12 lukua ja liiteosa. Siinä on runsaasti historialliseen aineistoon perustuvia piirroksia eri aikakausien elämästä ja puvuista sekä tunnettujen henkilöiden muotokuvia. Jokaisessa luvussa on esitetty historiallisen tiedon rinnalla tieteellisiä hypoteeseja sekä myös legendoja ja taruja. Kirjan heikkoutena voidaan pitää kartografisen aineiston puuttamista.

Kirjan alussa on tietoa Priozerskin (Käkisalmen) kaupungin nimestä ja iästä, sen vaakunasta sekä yleistä tietoa sen nykyisestä alueesta ja asukkaista. Siinä kerrotaan myös alueen luonnosta, luonnonmaisemien muutoksesta sekä Laatokasta ja Vuoksesta, jotka olivat edellytyksenä Korelan linnoituksen synnylle.

Yksi kirjan luvuista keskittyy kuvaamaan saamelaisten ja karjalaisten tuloa alueelle ja näiden muinaisten heimojen elämäntapoja, askareita ja uskomuksia. Novgorodin, Moskovan ja Ruotsin valtakausien (jotka ulottuivat 1100-luvun puolivälistä vuoteen 1710) historiasta kertovat luvut ovat täynnä historiallista tietoa ja tapahtumia.

Vuosina 1710-1917 alue kuului Venäjän keisarikunnan alaisuuteen. Teoksessa on mielenkiintoista tietoa ihmisistä, jotka asuivat tuohon aikaan Kexholmiksi kutsutussa Käkisalmissa tai olivat vankeina sen linnoituksessa. Vankien joukossa olivat vuosien 1773-1774 talonpoikaissotien johtajan Emeljan Pugatšovin vaimo ja lapset. Käkisalmi sijaitsi kuuluisiin Laatokan ja Konevitsan luostareihin vievän reitin varrella, joten kaupungissa kävi usein merkittäviä taiteilijoita. Kirjassa kerrotaan yksityiskohtaisesti tuon ajan Venäjän luetuimman ranskalaisen kirjailijan, Alexandre Dumas vanhemman, vierailusta Käkisalmissa vuonna 1858.

Teoksessa esitellään näkyviä tieteen ja kulttuurielämän vaikuttajia, kuten arkeologi Theodore Schwindt ja säveltäjä Erkki Melartin, joiden lapsuusvuodet liittyvät Käkisalmeen, sekä kuuluisa runolaulari Larin Paraskesta. Venäläisestä lukijasta on varmasti mielenkiintoista saada tietää, että aivan kaupungin lähellä olevassa Ampialan kartanossa oli tuolloin suuri kulttuuri- ja kylpyläkeskus, jonne kokoontui kesäisin lahjakkaita suomalaisia taidemaalareita, muusikoita ja kirjailijoita. Minulle oli uutta, että ”suklaakuningas” Karl Fazerin omistama Taubilan kartano sijaitsi lähellä Käkisalmea.

Kirjassa kuvataan havainnollisella ja vauhdikkaalla tavalla 1900-luvun alun vallankumousajan tapahtumia Kexholm–Käkisalmissa. Teoksessa on tietoa Suomen yleisestä tilanteesta ja

sen näyttäytymisestä Käkisalmissa. Tiedot suomalaisuusliikkeestä, jonka aktivisteihin kuului myös Käkisalmissa syntynyt Juho Vainio, sekä suojeluskunnista saattavat kiinnostaa venäläistä lukijaa. Kirjailija kertoo Suomen kansalaissodan verisistä tapahtumista ja sen jälkeisestä elämästä kaupungissa sekä kaupunkirakentamisesta. Kirjassa tarkastellaan yksityiskohtaisesti Käkisalmen alueen sotatoimia. Vuosien 1939-1945 aikana Käkisalmen väestö vaihtui kokonaan kolme kertaa. Myös neuvosto aika (1944-1991) kuvaillaan tarkasti.

Kirja sisältää ensimmäisten siirtolaisten muistoja sodanjälkeisten vuosien ylivoimaisesta työstä ja kaupungin jälleenrakentamisesta. Siinä on paljon mielenkiintoista tietoa kaupungin neuvostoaikaisesta ja myös sen jälkeisestä kulttuurielämästä: musiikkiyhteisöistä, kirjallisuusyhdistyksestä ja teatterista. Teoksen viimeisessä luvussa kuvataan teollisuusyritysten saneerausta, tuhoutujen kirkkojen uudelleenrakentamista, Korelan linnoitusmuseon aktiivista toimintaa ja kaupungin yhteyksiä entisten käkisalmlaisten Käkisäätiöön, joka toimii Suomessa.

Teoksen päätekiä A.P. Dmitrijev yrittää esittää eräät Vuoksen suun kaupungin historian vaikeat vaiheet neutraalisti ja mahdollisimman objektiivisesti. Hän kunnioittaa suuresti Suomen ja Venäjän historiaa, ja hänen sympatiansa on aina tavallisen ihmisen, Kexholmin–Käkisalmen–Priozerskin asukkaan, puolella.

Karjalan kannasta voidaan sanoa yhtä hyvin lännen ja idän konfliktialueeksi kuin kontaktialueeksi. 1900-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa Kannaksen maisemaa hallitsevaksi elementiksi on tullut virkistyskäyttö. Sotien jälkeisenä aikana rakennettiin huvilakylä viljelemättömille pelloille ja niityille, mikä on muut-

tanut maisemaa huomattavasti enemmän kuin sotavarustusten rakentaminen 1900-luvulla, jolloin kumpikin valtio pyrki voimakkaasti muuttamaan Karjalan kannasta konfliktialueeksi. Viimeisen 15 vuoden aikana suomalaiset järjestöt ovat pystyttäneet Kannakselle muistomerkkejä Suomen historian kannalta merkittävien paikkojen ja tapahtumien muistamiseksi. Vastaavaa työtä tekevät venäläisen Karelja-yhdistyksen jäsenet.

Teosten julkaiseminen on merkittävä kulttuuriteko. Kirjoittajat pyrkivät valottamaan venäläisille lukijoille, joihin kuuluvat myös Karjalan kannaksen asukkaat, ”pienen isänmaansa” historian tutkimatonta aikakautta. Vaikka kirjoittajien näkemyksissä onkin eroja, kaikki nämä teokset edistävät Karjalan kannaksen kehittymistä alueeksi, joka mahdollistaa naapurimaiden laajan kanssakäymisen.

Zanna Solomina

Virolaisten naisten elämää

Kirss, Tiina, Kõresaar, Ene ja Lauristin, Marju (eds.): *She Who Remembers, Survives. Interpreting Estonian Women's Post-Soviet Life Stories*. Tartu: Tartu University Press, 2004. 346 s.

Rajamaamaisemat-projektissa tutkitaan maisemassa olevia rajoja sekä tilan että ajan näkökulmasta (ks. Palang tässä julkaisussa). Maiseman muuttumista voidaan seurata kolmella tasolla, jotka ovat maiseman fyysinen muuttuminen, tapa jolla paikalliset ihmiset muokkaavat ja havainnoivat maisemaa sekä vallitsevien ideologioiden ja representaatioiden mukainen maiseman tulkinta. Maisemaa käsitellään elettyinä tilana, jossa havainnointi liittyy läheisesti arkipäivän käytäntöihin. Näitä voidaan tutkia elämäkerrallisin metodein. *She Who Remembers, Survives* auttaa ymmärtämään maiseman aikarajoja.

Elämäkertojen tutkimuksen historiografiassa on samoja murroskohtia kuin 1900-luvun Viron historiassa, johon kuuluu 50 vuoden hiljaisuuden aikakausi. Rutt Hinrikusen ja Ene Kõresaaren kirjoitus on lyhyt mutta merkittävä yleiskatsaus virolaisiin elämäkertoihin ja niiden tutki-

mukseen. Siinä kuvataan, miten ”elämäkerrallinen muutos” tuli entisiin kommunistisiin maihin (myös Viroon) samaan aikaan kuin Neuvostoliitto hajosi, kuinka ”laulavan vallankumouksen” vuodesta 1988 alkaen sirpaleisiin, tuhattuihin ja puolueellisiin dokumentteihin perustuvasta historian lähdeaineistosta johtuvat historian aukkokohtat on täytetty omaelämäkerrallisella lähdeaineistolla. Kyse on historian palauttamisesta kansakunnalle, jokaisellahan on oikeus elämäkertaan. 1920-luvun ”petetyn sukupolven” lähettämät elämäntarinat keskittyvät pääasiassa neuvostoaikakauden alistamisiin ja selviytymisiin. Ne ovat epätavallisen tavallisia elämäntarinoita. Toisinaan sama kirjoittaja on kirjoittanut muistelmansa uudelleen ja uudelleen eri aikakausina ja paljastaa tätä kautta kunkin yhteiskunnallistaloudellisen kerrostuman luonteenomaisuuksia. Vielä vuonna 1997 kirjoittajat miettivät, mitä tapahtuu, jos antaa muistelmansa museoon ja venäläiset tulevat sen jälkeen takaisin. Tällaisissa kysymyksissä aikaviiveet tulevat näkyviksi, samoin siinä, että ensimmäiset kehotukset kerätä venäjänkielisiä elämäntarinoita julkaistiin vuonna 2003. Tuskalisten muisteloiden parantavan

vaikutuksen hyödyllisyydestä ei ole vielä keskusteltu julkisesti.

She Who Remembers, Survives -teoksen taustalla on Viron henkilöhistoria yhdistyksen toiminta. Yhdistys perustettiin Tartossa vuonna 1996 Viron kirjallisuusmuseon ja Viron kulttuurihistoriallisen arkiston suojeluksessa suomalaisten kollegoiden ystävällisellä tuella.

Teos on erinomainen esimerkki poikkitieteellisestä tutkimuksesta, joka yhdistää folkloristikan, etnologian, sosiologian ja populaarikulttuurin tutkimusalat tarkastellessaan yksilöiden elämäkokemuksia ja niiden vaihtuvuutta yhteiskunnallis-historiallisessa ympäristössä. Tutkimus esittelee kaikki tämänhetkisen tehtäväkentän tärkeimmät käsitteet: identiteetti, aktiivinen toimija, kokemus, muisti, konteksti ja kvalitatiiviset metodit. Yksilöiden ja ryhmien sopeutuminen 1900-luvun poliittisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin muutoksiin on projektin keskipiste ja keskeisellä sijalla myös uudessa kulttuuri-maantieteessä.

Kirjassa on yhdeksän englanninkielistä virolaisen naisen elämäntarinaa, joita on lyhennetty, ja seitsemän näihin elämäntarinoihin perustuvaa tutkimusartikkelia, joiden kirjoittajat ovat virolaisia naisfolkloristeja, -etnologeja ja -sosiologeja. Lähdetekstejä ei ole valittu sen perusteella, kuinka virolaiset naiset tarkastelivat elämäkokemuksiaan naisina, vaikka ne tarjoavatkin viitteitä (kuten esimerkiksi sen tosiasian, että ideologiat ovat pääosin miesten luomia) yksityiskohtaisempaa sukupuoliantalyysiä varten. Tekstit valittiin monen muun erilaisuutta ja erottelevuutta tuovan tekijän perusteella. Valintaan vaikutti myös kunkin kirjoittajan sosiaalinen ympäristö. Tutkimusartikkeleita edeltää Tiina Kirssin, virolaisen diasporan uhrin, kirjoittama johdanto ja edellä mainittu Rutt Hinrikusin ja Ene Kõresaaren